

Universitetskanslersämbetets utbildningsutvärderingar

Självvärdering

Lärosäte: Uppsala universitet
Forskarutbildningsämne: Religionshistoria
Licentiatexamen: Ja
Doktorsexamen: Ja

Aspektområde: område, miljö och resurser

Aspekt: Forskarutbildningsämne

För att förstå Religionshistoria som forskarutbildningsämne vid Teologiska fakulteten, Uppsala universitet (UU), måste man klargöra en del om fakulteten, och Religionshistorias plats i relation till övriga forskarutbildningsämnen. Det är också viktigt att förstå att fakulteten arbetar som *en* organisation när det gäller forskarutbildning, med gemensam antagning, introduktionsutbildning, studierektor för forskarutbildningen, kvalitetssäkring etc. Så har fakulteten till exempel under 2016–2017 genomfört en revidering av de allmänna studieplanerna för samtliga ämnen. Denna har bland annat resulterat i en mer genomtänkt syn på behörighetskrav, tydligare målskrivningar för utbildningarna, att färdighetstränande element reglerats tydligare och att kursbeskrivningarna har förtydligats bland annat med fastställda litteraturlistor.¹

Teologiska fakulteten har genom fakultetsnämnden det övergripande ansvaret för kvaliteten i utbildning på forskarnivå vid Teologiska institutionen. Religionshistoria är ett av sammanlagt elva forskarutbildningsämnen, där de övriga är Etik, Gamla testamentets exegetik, Kyrkohistoria, Kyrkovetenskap, Missionsvetenskap, Nya testamentets exegetik, Religionsfilosofi, Religionspsykologi, Religionssociologi samt Systematisk teologi med livsåskådningsforskning. Genomförandet av utbildning på forskarnivå ansvarar Teologiska institutionen och dess prefekt för. Vid institutionen finns också en studierektor för utbildning på forskarnivå. Varje ämne har en ämnesföreträdare som har det praktiska ansvaret för utbildningen inom respektive ämne och som tillsammans med övriga lärare i ämnet utgör ett handledarkollegium.

Mot bakgrund av denna organisation, hur definierar sig då Religionshistoria? Som forskningsämne omfattar Religionshistoria all världens religiösa traditioner i historia och nutid. Därmed präglas ämnet av en geografisk, tidsmässig och även teoretisk bredd. Ämnet karakteriseras och avgränsas således inte genom en viss vetenskaplig metod eller en specifik teoribas, utan använder sig istället av metoder och teorier som hämtas från närliggande discipliner. Tidigare hade flera av institutionens ämnen ett fokus på kristen empiri, vilket dock har förändrats under de senaste decennierna. Detta har utmanat ämnet till en fördjupad reflektion kring ämnets identitet och det är inte längre möjligt att med ett kristocentriskt perspektiv förstå ämnet som "de som sysslar med andra traditioner än kristendomen". Religionshistoria delar både material och metoder med ett flertal humanistiska, teologiska och samhällsvetenskapliga forskarutbildningsämnen, såsom exempelvis Religionssociologi, Gamla Testamentets exegetik, Nya Testamentets exegetik, Antikens kultur och samhällsliv, Historia, Litteraturvetenskap, Antropologi och Idé- och lärdomshistoria. Vad som avgränsar och karakteriserar ämnet religionshistoria i förhållande till närliggande ämnen är främst det komparativa perspektivet och intresset för begreppsfrågor. Denna komparativa ansats betyder bland annat att varje forskarutbildad religionshistoriker förväntas ha de redskap som behövs för att diskutera religiösa fenomen inom en rad olika fält, också sådana som hen inte nödvändigtvis har kommit i direkt kontakt med genom egen forskning.

Teologiska fakultetsnämnden utlyser varje år doktorandplatser vid Teologiska institutionen. Antagningsprocessen är noggrant reglerad. För ansökan krävs utöver styrkt allmän och särskild behörighet, en utarbetad projektplan och en vidtalad handledare vid institutionen. Det händer att sökande har genomfört sin grundutbildning vid Teologiska institutionen och söker till forskarutbildningen direkt efter eller i nära anslutning till att de tagit sin magister- eller masterexamen, men det vanligaste är att de sökande har sin grundutbildning från annat lärosäte, i eller utanför Sverige.

---

¹ http://www.teol.uu.se/digitalAssets/221/c_221203-l_3-k_studieplan-religionshistoria-mars-2017.pdf

Vid ansökan till forskarutbildningen konkurrerar de sökande inte bara med andra sökande inom samma forskarutbildningsämne utan också med sökande till andra ämnen inom fakulteten. Sökande bedöms först av respektive ämneskollegium vad gäller behörighet, vetenskaplig kvalitet samt projektets relevans för forskningsämnets inriktning och forskningsprogram. Därefter görs en bedömning av ett av fakultetsnämnden utsett beredande organ bestående av professorer och docenter från olika ämnen (Arbetsgruppen för forskarutbildning AGFU). Även doktorandrådet är representerat i AGFU. AGFU bedömer sökandes förmåga att tillgodogöra sig utbildningen och gör en noggrann vetenskaplig bedömning utifrån noga fastställda kriterier. Bedömningen bygger på betyg, examensuppsatser, insänd projektplan, med mera (till exempel redan publicerade akademiska artiklar).² AGFU gör därefter en rangordning av samtliga sökande oberoende av ämne, utifrån vilken fakultetsnämnden fattar beslut om antagning av det antal doktorander som det ekonomiska utrymmet tillåter. I samband med beslut om antagning fattar Teologiska fakulteten också beslut om huvudhandledare för doktoranden. Beslut om biträdande handledare fattas av prefekten i samråd med huvudhandledare och doktorand.

Som modern forskningsdisciplin vid UU har ämnet sedan lång tid haft två grundläggande inriktningar: den historisk-filologiska och den komparativa fenomenologiska, något som också i viss mån sätter sin prägel på forskarutbildningens uppläggning och innehåll. Till dessa inriktningar har under de senare decennierna lagts nya, såsom religionsantropologi, religionsetnografi (Mattias Gardell) och religionsdidaktik (Lena Roos). Den historisk-filologiska inriktningen märks på att tre av ämnets nuvarande lärare (Gabriella Beer, Nils Billing och Lena Roos) har ägnat en betydande del av sin forskning åt studiet av förmoderna texter, och den komparativa traditionen lever vidare till exempel genom gemensamma publikationer om myter, riter, religion och berusningsmedel och nu senast om berg i religiösa traditioner.

Vid de senaste årens antagningsprocesser har de starkaste kandidaterna inom ämnet Religionshistoria haft en nutidsinriktning på sina planerade avhandlingsprojekt, och kriterierna för rangordning har inte innefattat någon åtskillnad mellan specifika profiler inom ämnet. Med tanke på att tre av lärarna i religionshistoria har ägnat en betydande del av sin forskning åt studiet av förmoderna texter råder det alltså sedan en tid en obalans mellan å ena sidan lärarnas specialkompetens och å andra sidan inriktningen på doktorandernas forskarstudier. Alla lärarna i ämnet medverkar dock i forskarutbildningen till exempel genom tematiska seminarier och teoriinternat (se vidare under "Personal" och "Forskarutbildningsmiljö"). Ett sätt att snabbt rätta till den nu rådande obalansen kunde vara att, som ämnets handledare har föreslagit inför nästa antagningsförfarande, vika minst en doktorandtjänst för sökande till forskarutbildning i Religionshistoria med historisk-filologisk inriktning, på samma sätt som fakulteten tidigare har gjort när man har velat stärka vissa forskarutbildningsämnen eller inriktningar.

Som stöd för Teologiska fakultetens arbete med att säkerställa kvalitet och kvalitetsutveckling inom bl.a. utbildning på forskarnivå inrättades 2014 ett rådgivande organ, som består av de elva ämnesföreträdarna och leds av fakultetens prodekan. Denna grupp träffas tre gånger per läsår för att utbyta erfarenheter och bereda frågor till fakultetsnämnden. Vid Teologiska institutionen finns vidare ett handledarkollegium där samtliga handledare inom utbildning på forskarnivå ingår. Kollegiet träffas vanligen en gång per termin för att diskutera olika teman i relation till utbildningen.

Teologiska fakulteten följer löpande kvaliteten i utbildning på forskarnivå genom den årliga processen vid antagning till utbildningen, genom rekryteringar och i samband med beslut om disputation. Fakulteten har också "Riktlinjer för utbildning på forskarnivå" som regelbundet ses över och revideras utifrån behov.

---

² <http://www.teol.uu.se/Utbildning/forskarutbildning/anmalan-och-antagning/>

Teologiska fakultetens verksamhetsplan för 2015 betonades särskilt följande mål: "Teologiska fakulteten ska bedriva forskningsanknuten utbildning av högsta kvalitet, som utvecklar studenternas självständiga, kritiska och konstruktiva tänkande, och som ger kunskaper och färdigheter som är användbara i samhället." Med utgångspunkt i detta mål genomförde fakulteten en större översyn av utbildning på forskarnivå 2015 som syftade till att höja kvaliteten i utbildningen, förtydliga organisation och ansvar samt analysera könsojämlikheten bland sökande till utbildning på forskarnivå. Översynen resulterade i ett beslut i Teologiska fakultetsnämnden i januari 2016 om en mängd olika åtgärder för det fortsatta arbetet för att säkra kvaliteten i utbildning på forskarnivå, som rör seminariemiljön i forskarseminarierna, kursdelarna av utbildningen, pedagogisk utbildning för doktorander, handledning och handledarutbildning, åtgärder för att nå en jämnare könsfördelning och förtydligande av organisation och ledning.

Teologiska fakulteten har under de senaste åren initierat ett omfattande mål- och strategiarbete där ett av de övergripande målen är "Att utveckla forsknings- och forskarutbildningsmiljöer med tillräckligt många aktiva deltagare i forskningsmiljöerna för att kvalificerad forskningsverksamhet ska kunna bedrivas på lång sikt". Med start våren 2017 pågår ett arbete med att formera större forskarseminarier genom samverkan mellan forskningsämnena. Arbetet kommer att löpa vidare med sikte på att 2020 kunna permanenta större forskningsmiljöer och eventuellt nya ämnen. Här har dock Teologiska fakultetens ledning konstaterat att just Religionshistoria är ett forskningsämne som i sig omfattar en så stor bredd att det inte kommer att samordnas med något annat ämne. Under VT2017 kommer fakultetsnämnden dock att anta direktiv för hur Religionshistoria som forskarutbildningsämne ska kunna konsolideras och utvecklas vidare.

Aspektområde: område, miljö och resurser

Aspekt: Personal

A.

Huvudansvaret för genomförandet av doktorandens utbildning ligger på institutionen medan det praktiska ansvaret ligger på ämnesföreträdarna och handledarna. För varje doktorand utses en huvudhandledare med huvudansvar för utbildningen och en biträdande handledare. Minst en av handledarna ska vara anställd vid eller adjungerad till UU och minst en ska vara minst docentkompetent. Minst en av handledarna för en doktorand ska ha genomgått en handledarutbildning eller av fakultetsnämnden bedömts ha motsvarande kompetens. I vissa fall kan även en tredje handledare anlitas för en del av tiden om det befinns vara önskvärt. Handledare och doktorand möts regelbundet under terminen, för att stämma av hur arbetet framskrider, för att diskutera avsnitt som ventileras på forskarseminariet och för att lösa andra problem som kan uppkomma. I nuläget förfogar varje doktorand över 60 timmar handledningstid årligen fördelat på de olika handledarna.

En doktorand som begär det ska få byta handledare. Detta underlättas av att två handledare utses redan från början av utbildningen, eftersom det då ändå finns en kontinuitet i handledningen. Under gångna år kan man se att denna möjlighet har utnyttjats, till exempel för att handledare har avslutat sin anställning vid institutioner, behov av specialhandledning har uppstått eller att samarbetet mellan doktorand och handledare inte har fungerat tillfredsställande.

En doktorand i Religionshistoria vid Teologiska institutionen möter för närvarande fyra fast anställda lärare och en projektforskare och därtill är en anställning som biträdande lektor under tillsättning:

Mattias Gardell är Nathan Söderblomprofessor i jämförande religionsvetenskap och från 2017 vetenskaplig ledare för Centrum för mångvetenskaplig forskning om rasism (CemFor) vid UU. Han är också vetenskaplig ledare för tema två, Integration, Democracy and Political Culture inom det mångvetenskapliga forskarprogrammet IMPACT of Religion, Challenges for Society Law, and Democracy. Bland hans huvudsakliga forskningsfält kan särskilt nämnas svart nationalistisk islam i Förenta staterna, vit religiös rasism, förändringsprocesser i islams politiska landskap, religion och våld, rasistiska dimensioner av alternativandlighet och antimuslimsk rasism (islamofobi). Fram till den 31 december 2016 var han ämnesföreträdare i religionshistoria.

Nils Billing, lektor och docent, disputerade år 2002 i egyptologi och därefter 2013 i religionshistoria. Billings forskningsintresse ligger framför allt inom Främre Orientens klassiska religioner och deras reception i senare tid. Hans arbeten baserar sig framför allt på klassisk historisk-filologisk metod. Billing är nyligen tillsvidareanställd (ht 2016) som lektor i ämnet och har för närvarande inte något handledningsansvar inom forskarutbildningen. Under tiden efter sin disputation 2013 har han dock deltagit mycket aktivt i det högre seminariet och därvid delgivit doktoranderna värdefulla råd och synpunkter rörande metodologi, studieteknik, källkritik, med mera. Han har också under tre terminer varit anlitad som mentor för en av ämnets doktorander då denna återkom i tjänst efter lång tids sjukskrivning och föräldraledighet.

Lena Roos, lektor och docent, är även biträdande föreståndare för det tvärvetenskapliga *Forum för judiska studier* och har följande huvudsakliga forskningsområden: judendom, judisk, kristen och muslimsk samexistens, religion och populärkultur, religion och sexualitet, religionsdidaktik och europeisk medeltid. Hennes forskning spänner alltså över både förmodern tid och samtid. Mellan 2013 och 2015 var Roos vetenskaplig ledare för SALT (Forum for advanced Studies in Arts, Languages and Theology). SALT var en enhet vid UU som främst arbetade med internationalisering samt att erbjuda professionsutbildningar för doktorander och juniora forskare t.ex. med inriktning på att

publicera artiklar på engelska, att hålla konferenspresentationer, att skriva projektansökningar, tredje uppgiften etc. Hon har också bakgrund som journalist och leder regelbundet seminarier om vetenskapligt skrivande med fakultetens doktorander, samt skrivargruppen Write-on-site som möts varje vecka. Sedan den 1 januari 2017 är Lena Roos ämnesföreträdare i religionshistoria.

Gabriella Beer (tidigare Gustafsson), lektor, har sin huvudsakliga kompetens inom området antikens religioner och har i sina vetenskapliga publikationer främst behandlat religionspolitik under den romerska senrepubliken/ tidiga kejsartiden, reception av grekisk mytologi, reception av romersk förkristen historieteologi, samt begreppsfrågor i historiska skildringar av främst romersk religion. Under åren 2000-2003 var Gabriella Beer studierektor för forskarutbildningen och i denna roll initierade och genomförde hon under åren 2003-2006 ett externfinansierat pedagogiskt utvecklingsprojekt för forskarutbildningen vid Teologiska fakulteten. Gabriella Beer har för närvarande inget handledningsansvar inom forskarutbildningen, men deltar regelbundet i de högre seminarierna och delger doktoranderna synpunkter och råd kring framför allt metod och argumentation.

Sedan Eva Hellmans pensionsavgång i januari 2016 har ämnet saknat seniora forskare med inriktning mot hinduism och buddhism, och av den anledningen har institutionen utlyst en tjänst som biträdande lektor med en sådan inriktning. Den tjänsten är för närvarande under tillsättning.

Per-Erik Nilsson, TD, forskare, disputerade 2012 vid Teologiska institutionen UU på en avhandling som behandlade sekularismbegreppet i fransk politisk diskurs. Efter en postdokanställning i Frankrike har han återvänt till Uppsala där han för närvarande arbetar med det VR-finansierade forskningsprojektet "Radikalisering och våldsbejakande extremism: En analys av två mångtydiga begrepp i svenskt offentligt samtal".

Sammanfattningsvis representerar ämnets disputerade lärare skilda forskningsprofiler, erfarenheter och kompetenser som tillsammans är till nytta för doktorandernas forskarutbildning. Man kan också notera att den samlade filologiska kompetensen är bred och spänner över grekiska, latin, fornegyptiska språk, hebreiska, arameiska, sanskrit, pali och prakrit, förutom moderna språk som engelska, tyska, spanska, italienska, franska, modern hebreiska och ryska. Vid sidan av nämnda specialkompetenser har samtliga ämnets disputerade lärare breda kunskaper om och erfarenheter av att arbeta med skilda teorier och forskningsmetoder. Alla lärarna i ämnet har breda ämneskunskaper också utanför sina primära forskningsprofiler och har lång erfarenhet av att på grundutbildningsnivå undervisa om en rad skilda religionsområden, vilket kommer doktoranderna till godo inte minst genom de komparativa utblickar och reflektioner som inte sällan görs under de högre seminarierna och i diskussioner kring pågående avhandlingsarbeten. Dessutom medverkar samtliga lärare med att ansvara för och examinera forskarutbildningskurser.

Alla doktorander vid Teologiska fakulteten har minst två handledare. Inom ämnet religionshistoria har den biträdande handledaren oftast en specialkompetens som mycket nära anknyter till doktorandens avhandlingsprojekt och kompletterar därmed huvudhandledarens. Ett av skälen till att den biträdande handledaren inte sällan hämtas från annan disciplin har att göra med ämnets bredd, men en annan orsak ligger i ovan nämnda förhållande att merparten av doktoranderna under en tid har haft en inriktning på sina studier som gjort att endast en av lärarna i ämnet haft en forskningsinriktning som tydligt motsvarat doktorandernas. Det är helt enkelt doktorandens handledningsbehov som har fått styra.

Anlitandet av externa biträdande handledare är till gagn inte bara för det enskilda doktorandprojektet utan också för ämnet som helhet. Sådana externa biträdande handledare har till exempel under senare år varit: Gullög Nordqvist, professor i antikens kultur och samhällsliv, UU, Mia Lövheim, professor i religionssociologi, UU, Henrik Bogdan, professor i religionsvetenskap, Göteborgs

universitet, Kentaro Miyazaki, professor i religionsvetenskap, Nagasaki Junshin Catholic University, Marcus Teeuwen, professor i Japanstudier, Universitetet i Oslo, Helene Lööv, lektor i historia, UU. Tillgången på externa handledare bidrar i betydande grad till ett vidgat akademiskt nätverk för både den enskilda doktoranden och för övriga doktorander.

B.

Handledarnas pedagogiska fortbildning garanteras genom dels pedagogiska utbildningsdagar som hålls varje termin inom fakulteten, dels de pedagogiska kurser av olika slag som arrangeras inom UU. Så till exempel har Gabriella Beer och Lena Roos båda gått handledarkurs för forskarutbildningsnivå i regi av UU (Gabriella Beer 2008 och Lena Roos 2010). Den vetenskapliga fortbildningen och kompetensutvecklingen är tillförsäkrad främst genom de minst 20% forskningstid som varje tillsvidareanställd lärare har inom sin tjänst och lärarna förväntas och uppmuntras att delta regelbundet i såväl nationella som internationella vetenskapliga konferenser.

Fakulteten kontrollerar också fortlöpande hur de anställda forskarna/lärarna utnyttjar sin forskningstid och därmed håller sin forskarkompetens aktuell samt skaffar sig nya forskningsområden. Detta görs årligen genom att de anställda forskarna och lärarna rapporterar in publikationer och erhållna forskningsmedel liksom i de utvecklingssamtal som prefekten årligen håller med lektorerna. I samband med denna översyn finns även möjlighet för de anställda forskarna/lärarna att ansöka om särskilda medel för att få tid till att skriva större projektansökningar.

Aspektområde: Område, miljö och resurser

Aspekt: Forskarutbildningsmiljö

A.

Den viktigaste mötesplatsen för forskarna i ämnet är högre seminariet i Religionshistoria som samlas varje eller varannan vecka under terminstid. Målsättningen är att ämnets handledare regelbundet deltar i de högre seminarierna. Periodvis har uppslutningen vid seminarierna varit relativt svag, och på grund av detta prövas delvis nya modeller för seminarierna med till exempel textseminarier, tematiska seminarier och "teoriinternat". Det har funnits flera skäl till den emellanåt svaga uppslutningen. Ett skäl kan vara att ämnesinriktningarna ibland skiljer sig åt så pass mycket att det inte alltid är lätt att se att man har något att bidra med när kapitelutkast presenteras. Ett annat skäl kan vara att seminarierna varit förlagda på tider som krockat med undervisning på grundutbildningen. I detta sammanhang bör också nämnas att det tidigare funnits en personkonflikt mellan anställda som stundtals påverkat seminariemiljön negativt. En nystart initierades för ca ett år sedan och problemen är inte längre för handen.

I seminariet deltar även seniora forskare som har sin anställning utanför UU, och därtill mastersstudenter. Till de seminarier då doktorander ventilerar avhandlingsutkast eller artiklar utses en granskare som vanligen hämtas från doktorandgruppen, men i vissa fall anlitas en granskare från ett annat ämne inom fakulteten, från annan fakultet, eller från annat lärosäte. Det handlar då om extern kompetens av särskild relevans för det aktuella materialet. Extern granskare anlitas vanligen under den senare delen av en doktorands arbete med sin avhandling och syftet är att i extra hög grad säkerställa kvaliteten inför disputationen.

Doktoranderna inom ämnet har tidigare beskrivit svårigheter med att kunna sätta sig in i teoretisk litteratur eftersom denna ofta är komplicerad och behöver bearbetas genom samtal. Sedan ett par år tillbaka viks därför en eller två heldagar per år till "teoriinternat", då ämnets handledare och doktorander samlas och diskuterar vetenskapliga texter kring ett specifikt tema. Varje gång är det en av ämnets doktorander som får bestämma temat för internatet som då ofta har knutit an till hans avhandlingsprojekt. Tidigare temata har till exempel varit transnationalities and religion, critical secularism/religion och genusvetenskapliga perspektiv på rasism. De deltagande doktoranderna och lärarna fördelar ansvaret sig emellan för att inleda diskussionen kring de vetenskapliga texter som utgör material för internatet.

Teologiska fakulteten har haft stabil ekonomi under senare år och har kunnat anta 6-10 nya doktorander varje år. Från och med 2015 ska alla doktorander anställda vid UU ha doktorandtjänst från första året. Det innebär att den billigare formen utbildningsbidrag som många tidigare hade under första doktorandåret försvann, och den kostnadsökning som detta inneburit medförde att färre doktorander kunde antas än tidigare. Dessutom har större delen av de gamla doktorander som antogs utan finansiering antingen slutfört eller avbrutit sina utbildningar, vilket sammantaget har inneburit att antalet deltagare i de högre seminarierna för många ämnen har minskat under senare år. För Religionshistorias del har under den senaste tioårsperioden antagits i genomsnitt en doktorand vartannat år, något som är problematiskt då seminariemiljön tunnas ut och doktoranderna i ämnet befinner sig i vitt skilda faser av forskarutbildningen.

Med tanke på det relativt begränsade antalet doktorander, har seminariet sedan några år anordnat regelbundna samseminarier med andra forskarutbildningsämnen inom fakulteten, främst Religionssociologi, Gamla testamentets exegetik och Nya testamentets exegetik. Under VT2017 hålls till exempel samseminarium med Religionssociologi på temat "Lived Religion" och med Bibelvetenskapen på temat "Paradis och utopier". Dessa samseminarier vidgar den forskarmiljö som

doktoranderna kommer i kontakt med, och ger nya vetenskapliga infallsvinklar på det egna avhandlingsarbetet.

Samarbetet med andra ämnen vid fakulteten underlättas även av att alla doktorander vid fakulteten börjar sin utbildning med en gemensam introduktionskurs. Införandet av den ämnesövergripande introduktionskursen hade sin bakgrund i att många doktorander efterfrågade en mer formell introduktion till forskarutbildningen och fakulteten. Den gemensamma introduktionskursen gör att de nya doktoranderna inte bara lär känna sitt eget forskarutbildningsämne och forskarna där utan även övriga ämnen vid fakulteten och doktorander och seniora forskare vid dessa.

2016 genomförde UU en enkätundersökning bland alla universitetets då aktiva doktorander liksom bland alumner. Resultaten redovisades fakultetsvis, inte specificerat på ämnen, men ger ändå en bild av situationen för doktorander vid Teologiska fakulteten. I ett svar sägs det: *”Jag tillhör ett brett ämnesområde, vilket innebär att jag är ensam med den geografiska och kulturella region jag arbetar med. I mitt fall löser jag de bristerna genom internationella kontakter medan kollegorna på institutionen erbjuder ett teoretiskt bollplank.”* Oavsett vilket ämne den svarande doktoranden tillhör, kan detta citat sammanfatta en erfarenhet som många doktorander i Religionshistoria kan känna igen sig i. Doktoranderna uppmuntras därför också att, i mån av tid, delta i andra forskarseminarier som särskilt anknyter till det egna forskningsfältet. Ett par exempel på doktorander som närmar sig slutet av utbildningen kan illustrera hur kontakten med andra forskarmiljöer ser ut:

Doktorand 1, inriktning esoterisk religion: primärt aktiv i European Society for the Study of Western Esotericism, där hen sitter som studentrepresentant. ESSWE anordnar regelbundet större och mindre konferenser och workshops med esoterismfokus. Hen har tidigare varit aktiv (2013–2014) i styrkommittén för det flervetenskapliga projektet *”Evil, Women and the Feminine”* som också anordnar årliga konferenser. Hen har tidigare också deltagit i Göteborgs Universitets seminarieserie om västerländsk esoterism. Utöver detta söker hen tillsammans med Egil Asprem (Stockholms Universitet) och Fredrik Gregorius (Linköpings Universitet) m.fl. om medel för uppstart av ett nationellt forskningsnätverk med fokus på västerländsk esoterism.

Doktorand 2, inriktning religion i Japan: deltar regelbundet i Stockholm Seminar on Japan. Hen har även god kontakt med Institutt for kulturstudier og orientalske språk vid Universitetet i Oslo, där biträdande handledaren är professor i Japanstudier. Hen har deltagit i en workshop där (*”Formations of the Secular in Japan”*, juni 2015) och kommer troligen delta i ytterligare en nästa höst (*”Sacred heritage: Secularisation, sacralisation, and the production of heritage in contemporary Japan”*). Utöver detta har hen informella kontakter med Japanska i Stockholm och försöker delta i så många nordiska japanologsammankomster som möjligt (presenterade på Nordic Association of Japan and Korea Studies konferens 2013 och 2016).

Doktorandernas deltagande i dessa olika fora planeras i samråd med handledarna i samband med revidering av den individuella studieplanen. Detta för att arbetsbördan ska bli rimlig och inte andra delar av forskarutbildningen ska bli lidande. Utmaningen är alltså att både ge doktoranden en bred utbildning inom det religionshistoriska forskningsfältet i stort, men även att underlätta kontakter med forskarnätverk inom deras specialområden. Målet är att våra doktorander inte ska bli islamologer, judaister eller indologer utan snarare religionshistoriker med islam, judendom eller indiska religioner som specialområde.

Ämnet samarbetar också med andra ämnesgrupper i närmiljön utanför UU. I det avseendet har Uppsala ett gynnsamt läge med ett stort antal religionsvetenskapliga utbildningar inom pendlingsavstånd. Sedan ett antal år arrangeras minst en gång per år samseminarium med Religionsvetenskap vid Södertörns högskola samt Religionshistoria vid Stockholms universitet.

Vårterminen 2017 var seminariet förlagt till det nya judiska kulturcentret i Stockholm, Bajit, som ett samseminarium med studenter och lärare från den judiska folkhögskolan Paideia på temat: "Jewish studies in Europe: Desiderata, challenges, cooperation."

Ytterligare ett sätt att skapa större forskarutbildningsmiljöer är en återkommande forskarskola i samarbete med religionshistorikerna vid Centrum för Teologi och Religionsvetenskap (CTR) vid Lunds universitet. Forskarskolorna består i att doktorander och seniora forskare vid de båda institutionerna möts 1-2 gånger om året för att doktorander ska få möjlighet att presentera sitt pågående arbete och få synpunkter på detta. Sammankomsterna kan även ha mer generella inslag som är viktiga för doktorandernas kommande verksamhet. Så kommer den planerade forskarskolan i Uppsala 4-5 maj 2017 att även behandla "Tredje uppgiften" vid ett seminarium med inbjudna journalister.

En stor fördel med att befinna sig vid ett stort universitet som UU är att forskare och doktorander har tillgång till många andra forskarmiljöer, till exempel Centrum för studiet av religion och samhälle (CRS), Forum för judiska studier (FJS), Hugo Valentin Centrum (HVC), Centrum för mångvetenskaplig forskning om rasism (CemFor), antikvetarnätverket Agora samt Centrum för genusvetenskap. CRS, FJS och CemFor är organisatoriskt direkt knutna till Teologiska institutionen, medan Agora är ett fakultetsövergripande samarbetsnätverk. Beroende på inriktning på de egna forskarstudierna deltar doktorander i religionshistoria i ett eller flera av dessa nätverk vars verksamhet varierar.

Agora anordnar konferenser och gästföreläsningar och deltar i forskarskolorna inom U4-samarbetet (se nedan), vilket en av ämnets seniora forskare och en tidigare doktorand har deltagit i.

CRS grundades 2007 som en utveckling av det tidigare Diakonivetenskapliga Institutet. Det är en forskningsmiljö vilken av Vetenskapsrådet har fått erkännande som ett Center of Excellence genom beviljandet av det tioåriga Linnéstödsprogrammet The Impact of Religion: Challenges for Society, Law and Democracy, som pågår 2008–2018. Flera av ämnets forskare är eller har varit aktiva inom Impact-programmet, och CRS utgör ett stimulerande forskarnätverk framför allt för de inom ämnet som sysslar med samtidsstudier och därmed också för de doktorander i religionshistoria som arbetar med samtidsinriktade avhandlingsprojekt.

FJS grundades 2013 som ett tvärvetenskapligt samarbete mellan Teologiska, Historisk-Filologiska, Språkvetenskapliga och Juridiska fakulteterna. FJS arbetar med att på olika sätt stötta forskare som arbetar med judiska studier i olika former, bland annat genom att anordna konferenser och symposier. FJS har även utvecklat ett långtgående samarbete med den judiska folkhögskolan Paideia bland annat genom att FJS regelbundet bjuder in Paideias internationella gästföreläsare till att även föreläsa i Uppsala. Två Paideia alumner har gått vidare till forskarutbildning vid Teologiska institutionen, UU. FJS samarbetar också med Hugo Valentin Centrum, som anordnar gästföreläsningar och seminarier inom ämnet minoritetsforskning. FJS är visserligen inte i första hand utformat för forskarutbildningen, men är ändå till gagn för ämnets doktorander. Så till exempel har en av doktoranderna läst en kurs om judendom som ett led i sin forskarutbildning, och denna kurs byggde på gästföreläsningar arrangerade av FJS.

Under 2016 inrättades Forum för mångvetenskaplig forskning om rasism, som den 1 januari 2017 omvandlades till en centrumbildning, CemFor (Centrum för mångvetenskaplig forskning om rasism). CemFor är ett samarbete mellan sex fakulteter vid UU. Redan under 2016 har en rad forskarseminarier och en konferens anordnats, och CemFor satsar på att bli en dynamisk forskarmiljö som både samordnar de forskare som redan är verksamma inom detta område, och bjuder in nya forskare att förlägga sina forskningsprojekt dit. Man kan notera att i VRs utlysning om rasismforskning tilldelades CemFor medel för tre projekt av vilka två leds av forskare från den religionshistoriska ämnesgruppen (Mattias Gardell, Per-Erik Nilsson). En av ämnets doktorander arbetar med ett projekt som direkt anknyter till det här området.

Centrum för genusvetenskap både anordnar kurser och bedriver forskning. Flera av doktoranderna från Teologiska institutionen, däribland två av doktoranderna i religionshistoria, har haft återkommande kontakter med detta centrum, bland annat genom att ha deltagit i deras forskarseminarier och ventilerat egna texter där.

Därtill deltar ämnets handledare och doktorander i en rad väl etablerade internationella samarbeten, t.ex. U4-samarbetet, vilket är ett samarbete mellan UU och universiteten i Göttingen, Groningen och Ghent. Som nämnts ovan har antikvetarna inom U4 redan sedan länge ett samarbete kring forskarskolor. Sommaren 2017 samverkar vi i den första religionsvetenskapliga sommarskolan som kommer att hållas i Groningen på temat "Religion, Peace, and Conflict" där åtminstone en av våra doktorander kommer att delta.

Samtliga här nämnda samarbeten kommer på ett eller annat sätt forskarutbildningen till godo genom värdefulla forskarnätverk såväl inom som utom landet och erbjuder doktoranderna tillgång till fler specialkompetenser än de som finns representerade inom religionshistoriska lärarkollegiet. U4-samarbetet är initierat primärt med tanke på forskarutbildningens vetenskapliga kvalitet och vikten av att doktorander kommer i kontakt med etablerade forskare och doktorandkollegor vid andra universitet i Europa.

B.

Fakultetsnämnden har ett övergripande ansvar för att hög kvalitet upprätthålls inom alla fakultetens forskarutbildningsämnen och bevakar därför fortlöpande t.ex. att alla miljöer har en tillräckligt stor kritisk massa. Fakultetsnämnden har även antagit ett professorsprogram som syftar till att bevaka att bredd och djup upprätthålls inom fakultetens alla ämnen. Det innebär också att man ibland gör riktade utlysningar när det gäller doktorandtjänster för att försäkra sig om att inte någon miljö blir för liten.

Som en del av den pågående översynen av alla fakultetens forskarutbildningar och forskarmiljöer som nämnts och det behov som finns av att forma större forskarutbildningsmiljöer (se ovan under aspektområde 1), kommer under 2017 en försöksverksamhet där 8 av fakultetens 11 forskarutbildningsämnen ska samverka i fyra "storseminarier" minst fyra gånger per termin. Religionshistoria har dock undantagits från ett sådant samarbete eftersom ämnet anses inrymma en så stor bredd i sig, och dessutom redan regelbundet samverkar med andra ämnen vid fakulteten.

Avslutningsvis bör nämnas att forskningsmiljön och därmed även forskarutbildningsmiljön regelbundet utvärderas i de så kallade KoF-undersökningarna (Kvalitet och förnyelse) som UU genomför.³ Syftet och målet med KoF-utvärderingarna är att "kartlägga styrkeområden och framgångsrika forskningskonstellationer inom universitetets vetenskapliga verksamhet", att underlätta förnyelse samt att stärka forskningens kvalitet genom riktade satsningar och långsiktiga strategiska beslut. KoF 17 har en särskild betoning på "att stärka de kvalitetsdrivande processerna inom universitetets forskningsmiljöer".

---

³ För KoF11 se <http://uu.diva-portal.org/smash/record.jsf?searchId=1&pid=diva2%3A461235&dswid=-2531>,
För KoF17 se <https://mp.uu.se/web/info/vart-uu/uniovergrprojekt/kof17-forskningsutvardering>.

Aspektområde: Utformning, genomförande, resultat

Aspekt: Måluppfyllelse – kunskap och förståelse

A.

Denna del av målen för forskarutbildningen genomförs på två sätt:

1. Genom de kurser som normalt löper över de första tre terminerna av forskarutbildningen. Det finns flera fördelar med att koncentrera kursdelen till början av utbildningen:
  - a. Doktoranden breddar sina kunskaper inom fältet vilket är en god förberedelse både för avhandlingsarbete, undervisning och deltagande i högre seminarier.
  - b. Doktoranden får sedan möjlighet att i högre grad koncentrera sig på arbetet med avhandlingen.
2. Genom deltagande i det vetenskapliga samtalet i form av ämnets högre seminarium, forskarskolor, symposier och konferenser.

Kursdelen av utbildningen omfattar 90 högskolepoäng. Från och med nästa läsår består den dels av tre obligatoriska kurser, dels av valbara breddkurser, dels av fördjupningskurser som utformas efter varje doktorands behov (specificerad nedan och i reviderad ASP).⁴ Det är huvudhandledarens ansvar att kurserna examineras, men hen kan med fördel delegera detta till andra lärare med lämplig specialinriktning. Alla kurser har en grundläggande litteraturlista, men ur denna görs ett urval för varje doktorand, beroende på vad doktoranden har läst tidigare och behöver fördjupa sig i.

Obligatoriska kurser:

- Ämnesövergripande introduktionskurs för utbildning på forskarnivå inom Teologiska fakulteten, 7,5 hp. Läses tillsammans med övriga nyantagna doktorander vid Teologiska fakulteten. Syftet med kursen är att ge en introduktion till fakulteten och dess forskning, till forskarutbildningen och till avhandlingar som speciell genre. Inom ramen för kursen läses en rad nyskrivna avhandlingar från fakulteten, och dessa diskuteras tillsammans med författarna. Detta ger även de nyantagna möjlighet att ställa frågor om forskarutbildningen till nydisputerade. Vid kursen möter doktorander nyckelpersoner för forskarutbildningen vid institutionen. Kursen innehåller även ett seminarium om vetenskapligt skrivande.
- Pedagogisk kurs för universitetslärare 7,5 hp. Denna kan i undantagsfall bytas ut mot annan kurs, t.ex. om doktoranden absolut inte siktar på en framtid som akademisk lärare, t.ex. för att hen redan är pensionär.
- Teori och metod, 15 hp. Kursen omfattar både religionshistoriska klassiker och nyare verk. Kursen syftar framför allt till att ge en översikt över relevanta och vanligen använda teorier och metoder inom det religionshistoriska forskningsfältet, inte bara de som är av relevans för den egna avhandlingen.

Breddkurser (valbara):

Av dessa valbara kurser väljs 6. Dessa kurser syftar till att ge doktoranden den bredd som gör henne/honom anställningsbar som akademisk lärare efter examen. Här ska doktoranden välja kurser som inte direkt anknyter till avhandlingsarbetet och/eller som i lägre grad behandlats under studierna före forskarutbildningen. Kurserna väljs i samråd mellan doktoranden och hans handledare där det är handledarens ansvar att doktoranden genom kursvalet uppnår nödvändig bredd och djup. Anledningen till att dessa kurser är valbara är dels att doktoranderna har gått sina grundutbildningar vid olika institutioner och därmed kommer med olika förkunskaper och behov av kompletteringar.

- Judendom 7,5 hp
- Islam 7,5 hp
- Sydasiens religioner 7,5 hp

---

⁴ http://www.teol.uu.se/digitalAssets/221/c_221203-l_3-k_studieplan-religionshistoria-mars-2017.pdf

- Ostasiens religioner 7,5 hp
- Egypten och forntida religioner i Västasien 7,5 hp
- Hellenistisk religion 7,5 hp
- Urfolksreligioner, inklusive samisk religion 7,5 hp
- Alternativandlighet och nya religiösa rörelser 7,5 hp
- Fornnordisk och keltisk religion 7,5 hp
- Religioner i Afrika 7,5 hp
- Religioner i Amerika 7,5 hp
- Aktuell forskning 7,5 hp

”Aktuell forskning” är en kurs som utnyttjar det faktum att UU har ett rikt utbud av gästföreläsningar. Kursen löper under en längre tid och består i att doktoranden i samråd med huvudhandledaren väljer ut ett antal av dessa föreläsningar av religionshistorisk relevans. Doktoranden läser sedan litteratur som anknyter till ämnet för föreläsningen och deltar i föreläsningen. Momentet examineras med skriftliga uppgifter som anknyter till varje föreläsning. Tanken med kursen är att doktoranden på detta sätt ska få träffa ett stort antal forskare, även utanför den egna specialiseringen, och bekanta sig med deras pågående forskning.

Valbara fördjupningskurser av särskild relevans för avhandlingsområdet:

- Fördjupningskurs I 7,5 hp
- Fördjupningskurs II 7,5 hp

Fördjupningskurs I och II ska i första hand vara avhandlingsrelevant fördjupning i teori och metod. Kurserna väljs i samråd av handledare och doktorand och kan om det är önskvärt läsas vid andra institutioner, exempelvis kurser i teori, metod eller språk. I det avseendet finns det ett samarbete mellan de olika institutionerna vid UU. Teologiska fakulteten erbjuder till exempel en kurs i diskursanalys på avancerad nivå som läses inte bara av våra egna studenter och doktorander, utan även av doktorander från andra fakulteter. Språkvetenskapliga fakulteten erbjuder istället en liknande kurs i samtalsanalys som fungerar på samma sätt. Istället för dessa specialkurser kan doktoranden i samråd med handledarna välja flera av de valbara breddkurserna.

Kurserna är tänkta att bygga på en progression från det mer allmänna till det mer specialiserade. Introduktionskursen tjänar som en orientering till institutionen som forskarmiljö och till forskarutbildningen. Teori- och metodkursen ger en allmän introduktion till viktiga teorier och metoder inom det religionshistoriska fältet, inte bara de som är relevanta för den enskilda doktorandens avhandling. Breddkurserna ger ämnesfördjupning inom hela det religionshistoriska fältet, förbereder doktoranden för sin roll som lärare samt ger bättre förutsättningar för att följa andra pågående forskningsprojekt inom ämnet, till exempel de som bedrivs av ämnets övriga doktorander. De valbara fördjupningskurserna, slutligen, syftar till att förbereda doktoranden för det egentliga avhandlingsarbetet som tar vid under andra året av utbildningen.

Kurserna planeras in när den första individuella studieplanen skrivs och följs sedan upp fyra gånger per år, i samband med handledning. Det är ämnesföreträdarens ansvar att säkerställa att kurserna har en rimlig omfattning och kan genomföras på avsatt tid. Om den individuella studieplanen indikerar att någon kurs tar längre tid än avsatt, är det ämnesföreträdarens ansvar att se till att kursens innehåll revideras, och att bevaka att problemet inte kvarstår nästa gång en annan doktorand ska läsa samma kurs.

Den andra viktiga formen för att säkerställa dessa aspekter är deltagande i forskarseminarium. Ämnesföreträdaren har övergripande ansvar för högre seminariet men de seniora forskarna turas om att fungera som seminarieledare.

Deltagandet i ämnets forskarseminarium är obligatoriskt för doktorander. Inom forskarseminariet ventilerar doktoranden fortlöpande avhandlingstext. Vid uppdateringarna av den individuella studieplanen planeras detta in i samråd mellan doktorand och handledare så att ventileringarna bygger på en logisk progression. Oftast ventilerar doktoranderna först sin projektbeskrivning, i regel redan första terminen. Därefter väljer man ut vilket avsnitt som ska ventileras varje termin på ett sätt som följer hur arbetet med avhandlingen läggs upp.

Forskarseminariet i religionshistoria syftar bland annat till att ge doktoranden den nödvändiga bredden inom ämnet, genom att ge inblick i andra forskningsfält än det egna. Seminariet är också en gemenskap där doktoranden får träna på att aktivt bidra till en dynamisk forskarmiljö, bland annat genom att delta i konstruktiva samtal om egna och andras arbeten. Forskarseminariet är också ett forum för diskussioner om ny litteratur eller övergripande religionshistoriska temata. Dit inbjuds även forskare från andra institutioner för att presentera sin forskning.

Den ämnesmässiga bredden är en tillgång för doktoranderna genom att de därigenom utvidgar och uppdaterar sin kunskap om andra forskningsfält än det egna. Samtidigt ska ventileringsseminarierna vara tillräckligt fördjupande för att de ska vara en hjälp för den som ventilerar text. För att balansera behoven av både breddning och fördjupning, och även för att skola in deltagarna i seminariet till att gradvis bli bättre läsare av varandras avhandlingstexter, så prövas just nu en modell med mer allmänt hållna introduktioner till varje seminarium. Modellen bygger på att varje avhandlingseminarium inleds med att den ventilerande doktoranden håller en kortare introduktion (ca 10 minuter) till något mer övergripande inom det aktuella forskningsfältet. Det kan t.ex. vara aktuella trender i forskningen, en bakgrund till källmaterialet, metodfrågor etc.

Inför varje termin möts seminariet för att planera den kommande terminens verksamhet. Då kan både doktorander och seniora forskare föreslå programpunkter. Institutionen tillhandahåller även en summa pengar varje läsår som ämnet kan använda, t.ex. för att bjuda in gästföreläsare. Tidigare terminer har bland annat innehållit:

- Seminarier över källtexter, där seniora forskare introducerar olika centrala typer av källtext som sedan läses och diskuteras i seminariet. Ett syfte med detta är bland annat att underlätta för doktoranderna att senare som akademiska lärare leda liknande seminarier med studenter.
- Tematiska seminarier, där alla deltagarna i seminariet håller kortare presentationer om ett givet tema, utifrån den egna specialiseringen. Sådana teman har till exempel varit berg i religiösa traditioner, religion och trädgårdar/odling eller paradisföreställningar.
- Tematiska seminarier där en aktuell antologi läses och diskuteras. Teman som har behandlats har till exempel varit pilgrimsfärder och digitaliserad religion.

B.

En gång om året genomför studierektor för forskarutbildningen utvecklingssamtal med doktoranderna. Det är ett tillfälle då problem kan dryftas, till exempel om det finns behov av handledarbyte. Framkommer problem vidtar studierektor åtgärder för att finna lösningar på problemen. Vid behov kopplas prefekten in. Medvetenheten om den här ansvarsfördelningen har ökat bland doktoranderna. Enligt doktorandenkäten som UU genomförde 2016 (se ovan Forskarutbildningsmiljö) visste 82 procent av institutionens doktorander vart de skulle vända sig vid problem i forskarutbildningen, medan motsvarande siffra för 2008 var 62 procent. Förändringen hänger troligen samman med att ansvarsfördelningen förtydligades i samband med

arbetsmiljösatsningen 2010–2014 (mer om denna nedan) och översynen av doktorandutbildningen som nyligen genomförts vid fakulteten.

En annan återkommande kontrollinstans är de individuella studieplanerna. En gång om året ska en uppdaterad studieplan lämnas in. Där ska eventuella avvikelser från tidigare studieplan, t.ex. kurser som inte blivit färdiga, kommenteras. Detta gör att institutionen, som har det övergripande ansvaret för doktorandernas utbildning, snabbt kan ingripa om det finns tecken på att någon doktorand inte verkar hålla tidsplanen, eller en viss kurs återkommande verkar ta för mycket tid i anspråk. Där noteras även fortlöpande alla uppdrag och annan tjänstgöring doktoranderna har (t.ex. assistenttjänst, ledamot i fakultetsnämnden, undervisning) som ger prolongation av tjänsten.

Ett tidigare problem har varit att de olika doktorandernas forskarutbildning har skilt sig åt sinsemellan beroende på vilken handledare man har haft. Så har vissa doktorander fått mer varierade examinationsformer än andra och vissa kurser har upplevts som mer krävande än andra. Ett syfte med den revidering av de allmänna studieplanerna som nyligen genomförts (se ovan Forskarutbildningsmiljö) är att den utbildning som olika doktorander får ska bli likvärdig, trots olika handledare och olika val av kurser. Detta märks till exempel när det gäller de olika färdighetstränande elementen där huvudhandledaren har fått ett tydligare övergripande ansvar för att alla olika skrivträningsformer ryms inom examinationen av kursdelen, oavsett vem som examinerar kurserna.

Fakulteten har initierat ett långsiktigt arbete där former och arbetsmiljö vid högre seminarierna diskuteras och utvecklas. Det har bland annat diskuterats vid fakultetens handledarkollegium för att de olika ämnena ska kunna ta del av arbetsformer från olika högre seminarier. Handledarkollegiet är ett forum där de seniora forskarna som handleder doktorander en eller ett par gånger per termin möts för att diskutera forskarutbildningen. Det är också tydligt att de högre seminarierna som arbetsmiljö har förbättrats för doktoranderna. I doktorandundersökningen från 2016 angav 94 procent av de svarande från Teologiska institutionen att högre seminarierna mestadels eller nästan alltid stimulerade till vetenskapliga resonemang och kritiskt tänkande. 90 procent angav att de karaktäriserades av öppen stämning och ”högt i tak”. Motsvarande siffror i doktorandundersökningen från 2008 var 63 respektive 62 procent, alltså avsevärt lägre.

Högre seminariet i Religionshistoria inleder som angetts varje termins verksamhet med ett planeringsseminarium. Vid detta diskuteras även seminariets arbetsformer och miljö och deltagarna kan fatta beslut om förändringar. Det är sedan ämnesföreträdarens ansvar att följa upp att dessa beslut genomförs. Så har till exempel inför VT17 former och frekvens för postseminarier diskuterats.

Ett återkommande problem som kommit upp bland annat i utvecklingssamtalen är att många doktorander har upplevt det som svårt att hitta en balans mellan upplevda, men inte alltid tydligt artikulerade krav och förväntningar. Hur mycket tid förväntas man lägga på saker som inte krävs utan bara rekommenderas, till exempel deltagande i konferenser, gästföreläsningar vid UU etc.? Revideringen av de allmänna studieplanerna syftar bland annat till att göra detta mer reglerat, dels genom att färdighetstränande moment görs till en del av examinationen av läskurserna, dels genom att lyfta fram handledarens ansvar i att vägleda doktoranden i att göra ett rimligt urval så att arbetsbördan blir rimlig.

I UUs senaste doktorandundersökning från 2016 angav 75-87 procent av de svarande från Teologiska fakulteten att utbildningen hade gett dem möjlighet att i hög eller mycket hög grad utveckla de kunskaper och färdigheter som specificeras i examensmålet i den allmänna studieplanen (variationen i procent beror på variation mellan olika examensmål). Det är högre än genomsnittet för alla fakulteter. Svarsprocenten från alumner i samma undersökning visade på liknande siffror.

Aspektområde: Utformning, genomförande, resultat

Aspekt: Måluppfyllelse – färdighet och förmåga

A.

Forskarutbildningen syftar till att förbereda doktoranden på ett kommande arbetsliv i många olika avseenden. Dessa gäller inte bara religionshistoria utan liknar i de flesta avseenden andra forskarutbildningsämnen:

- Att kunna planera en undersökning som tillför ny kunskap och genomföra den på avsatt tid.
- Att kommunicera om forskning skriftligt, genom att skriva en avhandling men även genom att lära sig skriva i andra vanligen förekommande genrer. Att hitta ett arbetssätt där skrivandet fungerar så bra som möjligt.
- Att kommunicera om forskning muntligt, genom att delta i vetenskapliga samtal, på högre seminariet, konferenser, symposier och andra sammanhang
- Att fungera som akademisk lärare. Här syftar utbildningen både till att ge doktoranden den nödvändiga ämnesbredden för att bli anställningsbar, men även pedagogisk utbildning och övning som gör att hen kan fungera som lärare på olika nivåer.
- Att kommunicera med personer utanför den akademiska världen, genom att i tal och skrift förmedla kunskap om det egna forskningsfältet.
- Att vara en god akademisk kollega. Däri ligger att aktivt bidra till en kreativ forskarmiljö, att ha ett genomreflekterat etiskt förhållningssätt till forskningen, till kollegor och forskningsobjekt, att reflektera över forskningens relevans i samhället.

Det är självfallet en utmaning att skapa en hållbar tidsplan för avhandlingsprojektet. Varje avhandlingsprojekt är unikt och ingen kan med säkerhet förutsäga vilka eventuella problem som kommer uppkomma. Till sin hjälp för att strukturera upp arbetet och lösa uppkomna problem har doktoranden framför allt två resurser: handledarna och forskarseminariet.

De viktigaste redskapen för att säkerställa att varje doktorand uppfyller målen när det gäller färdighet och förmåga är de allmänna och individuella studieplanerna. Den allmänna studieplanen utgör en vägkarta över alla de element som ingår i målen för forskarutbildningen. Genom att dessa element ett efter ett klaras av, kan handledaren i den individuella studieplanen notera att samtliga mål har uppnåtts vid forskarutbildningens avslutande. Den individuella studieplanen innehåller också redan från början en översiktlig plan för hela doktorandtiden, år för år.

Handledare stämmer kontinuerligt av hur arbetet framåtskrider i samband med handledningen. I dessa samtal kan doktoranden ta upp beslut som hen brottas med: avgränsningar som måste göras, metodiska avväganden, svårigheter i materialet, etiska dilemman etc. I början brukar doktoranden behöva en hel del vägledning i dessa frågor, men den kontinuerliga akademiska träningen brukar göra att hen mot slutet av avhandlingsprojektet fattar dessa beslut allt mer självständigt. Det är i sin tur ett tecken på att doktoranden är på väg mot att kunna fungera som en självständig forskare.

Vid forskarseminariet presenterar doktoranden under första året en projektbeskrivning där uppläggningsen av den planerade avhandlingen diskuteras och granskas av etablerad forskare inom ämnet. Därefter granskas utkast till avhandlingsavsnitt inom ramen för forskarseminariet minst en gång per termin. Granskare kan då vara annan deltagare i forskarseminariet, till exempel en doktorandkollega, eller särskilt inbjuden granskare. Doktoranden uppmanas även att ventilera avhandlingsavsnitt på andra seminarier för att få ytterligare kommentarer.

Under år 4 av utbildningen ventileras en första version av hela avhandlingen vid ett så kallat "slutseminarium". Vid detta anlitas en extern senior granskare. Syftet med slutseminariet är inte bara

att få kommentarer på avhandlingen som helhet, utan även att doktoranden ska få träna sig på en form som liknar disputationen.

Ett annat sätt att gradvis förbereda sig för den roll doktoranden ska ikläda sig vid disputation är att doktoranden uppmuntras att fortlöpande under utbildningen delta i disputationer, inom det egna ämnet och andra. Iakttagelser och reflektioner från dessa kan sedan stämmas av med handledarna.

En del av vägen mot att bli en självständig forskare är att utveckla ett fungerande akademiskt språk. Doktoranden ska lära sig att skriva inte bara en avhandling utan även i andra vanligen förekommande genrer. Detta tränas genom examinationerna av kurserna som ingår i forskarutbildningen. Eftersom det är olika lärare som genomför examinationerna och doktoranderna dessutom gör ett urval av läskurserna så har det tidigare varierat vilka examinationsformer doktoranderna har kommit i kontakt med. I den nya allmänna studieplanen som antogs i mars 2017 fastslogs att alla doktorander någon gång under forskarutbildningen ska få prova på alla följande former av examination minst en gång:

- att skriva en recension
- att skriva en vetenskaplig artikel
- att skriva en populärvetenskaplig artikel
- att skriva en konferenspresentation.

Dessa examinationsformer har valts för att motsvara målen att skriftligt och muntligt kunna kommunicera sin forskning både inom och utom akademien. Det är huvudhandledarens ansvar att koordinera examinationen av kurserna mellan lärarna så att detta säkerställs, lämpligtvis genom att examinationsformen skrivs in i den individuella studieplanen.

Det akademiska skrivandet övas fortlöpande under forskarutbildningen. Redan inom ramen för introduktionskursen till forskarutbildningen deltar alla doktorander i ett seminarium om vetenskapligt skrivande som behandlar de speciella krav den akademiska prosan ställer, men även hur goda skrivvanor kan grundläggas. Därefter har doktoranderna möjlighet att om de så önskar delta i fakultetens "Write-on-site"-grupp som är en löst sammansatt grupp av doktorander och seniora forskare som möts en förmiddag i veckan för att sitta tillsammans och skriva, som ett sätt att prioritera det egna skrivandet och grundlägga goda skrivvanor.

Teologiska institutionen ingår även i ett fakultetsövergripande samarbete kring enheten Uppsala Forum för demokrati, fred och rättvisa. Uppsala Forum anordnar fortlöpande workshops och seminarier kring olika forskarfärdigheter, t.ex. akademiskt skrivande, vilket våra doktorander uppmuntras att delta i. För att detta inte ska bli för betungande kan handledare och doktorander diskutera hur sådana workshops kan integreras antingen i avhandlingsarbetet eller i examinationen av kurser.

Förmågan att förmedla och diskutera forskning muntligt tränas kontinuerligt genom deltagande i högre seminariet där det egna och andras arbeten diskuteras. Doktoranden ska normalt under forskarutbildningen delta i minst en internationell konferens, symposium eller forskarskola och där muntligt presentera sin egen forskning. Doktoranden har då möjlighet att först hålla konferenspresentationen inom ramen för högre seminariet, för att sedan kunna revidera den inför konferensen. Doktoranden kan söka medel från Ograderade forskares fond vid institutionen för att bekosta deltagandet i sådana konferenser. Summan som fakulteten har avsatt har varit tillräckligt stor för att alla ansökningar har beviljats de flesta terminer. Om sammanhanget är en internationell forskarskola inom något av de samarbeten UU deltar i, t.ex. U4, finns också centrala medel från UU som bekostar deltagandet. Även deltagandet i sådana noteras och följs upp i den individuella studieplanen.

Ett problem som doktoranderna har påpekat är att många doktorander huvudsakligen deltar i engelskspråkiga akademiska sammanhang, på grund av bristande kunskaper i andra moderna språk. För att öppna även andra sammanhang så har språkvetenskapliga fakulteten vid UU därför börjar erbjuda kortkurser i "Tyska för forskare" och "Franska för forskare" som framför allt inriktas på att kunna läsa akademisk text och förstå en konferenspresentation på dessa språk. Därtill ges också sedan ett par år tillbaka en kurs i "Efterantikt latin för forskare".

När det gäller målet att stödja andras lärande har fakulteten på olika sätt arbetat på att förbättra doktorandernas förberedelse för att fungera som akademiska lärare. Det har tidigare i olika sammanhang framkommit att det fanns problem med doktoranders undervisning vid institutionen. Förberedelsetiden som krävdes för att göra ett bra jobb översteg det timmar som tilldelades vilket gjorde att avhandlingsarbetet blev lidande. Flera doktorander upplevde att de kastades in i undervisning utan adekvat förberedelse. Andra, å andra sidan, påpekade att de inte alls hade fått tillfälle att undervisa, vilket påverkade deras anställningsbarhet efter disputation. Detta berodde på att omfattningen av doktorandernas undervisning i hög grad har berott på behoven inom ämnet. Ytterligare ett problem var att den universitetsövergripande pedagogiska kursen för universitetslärare ställde krav på att deltagarna skulle ha undervisningserfarenhet innan de kunde antas till kursen. Institutionen, å andra sidan, ställde krav på att alla undervisande lärare skulle ha gått kursen innan de började undervisa.

För att komma tillrätta med dessa problem har institutionen infört en särskild introduktion av doktorander i undervisningen. Den är upplagd så här:

Efter någon termin medverkar doktoranden i en av institutionens kurser som leds av en senior lärare. Doktoranden får timmar i sin tjänstgöringsplanering för att delta i kursplaneringen, läsa in en del av kurslitteraturen, auskultera på en föreläsning, själv hålla i ett undervisningspass och eventuellt ta del i examinationen på kursen. Varje steg i introduktionen åtföljs av vägledande samtal med den seniora läraren. Denna introduktion kan med fördel ske i samband med att doktoranden går universitetets högskolepedagogiska grundkurs.

Att kommunicera forskning är inte bara ett sätt att "ge tillbaka" till samhället utanför akademien utan även ett sätt att medvetandegöra forskarna om vilken relevans deras forskning har i samhället utanför akademien, hur den kan användas och vad för forskning olika aktörer i samhället behöver och visar intresse för. De seniora forskarna i ämnet är viktiga förebilder när det gäller att medverka i samhällsdebatten och att kommunicera forskning utanför akademien. Det är också en av anledningarna till att vi har valt att vid den forskarskola som hålls vårterminen 2017 bland annat fokusera på Tredje uppgiften. Tillsammans med handledarna ska doktoranden också avgöra i vilken utsträckning och form sådana aktiviteter kan ske, för att inte andra delar av forskarutbildningen ska bli lidande.

B.

När det gäller doktoranders undervisning är det huvudhandledarens ansvar att se till att det blir en bra balans, och att doktoranden inte åläggs för mycket undervisning vilket lägger hinder i vägen för avhandlingsarbetet. Det är också viktigt att överväga balansen mellan medverkan i mer allmänna kurser och kurser som ligger nära doktorandens specialområde. De mer allmänna kurserna är viktiga för doktorandens framtida anställningsbarhet, medan de mer specialiserade kurserna oftast kräver mindre förberedelse eftersom de närmare anknyter till avhandlingsarbetet. Det är ämnesföreträdarens ansvar att se till att doktoranderna behandlas lika när det gäller möjlighet till undervisning. Om någon doktorand är missnöjd med hur doktorandernas medverkan i undervisningen organiseras i ämnet så ska hen först påtala detta för ämnesföreträdaren, i andra hand studierektorn för

forskarutbildningen. Fakultetens riktlinjer anger också att doktorander normalt inte ska undervisa under det första halvåret och år 4 i utbildningen.

Detsamma gäller övriga uppgifter som kan vara en del av doktorandens väg mot att bli en självständig forskare, t.ex. deltagande i konferenser eller att skriftligt och muntligt kommunicera forskning utanför akademien. Tillsammans med handledaren ska doktoranden termin för termin bestämma hur mycket tid som ska ägnas åt dessa olika uppgifter, för att inte tidsplanen för forskarutbildningen ska rubbas.

Det viktigaste verktyget för att stämma av hur doktoranden utvecklas på dessa punkter är den individuella studieplanen där viktiga moment som ventilering av avhandlingsavsnitt, färdighetstränande moment och konferensdeltagande förs in och följs upp. Om det vid den årliga revideringen av studieplanen framkommer avvikelser som göra att man kan befara att doktoranden inte kommer att hålla tidsplanen för forskarutbildningen, så ska studierektor för forskarutbildningen initiera ett samtal om detta med doktorand och handledare.

Aspektområde: Utformning, genomförande, resultat

Aspekt: Måluppfyllelse – värderingsförmåga och förhållningssätt

A.

Från och med höstterminen 2017 införs ett obligatoriskt moment i forskningsetik på den redan nämnda obligatoriska introduktionskursen för nyantagna doktorander (se under "Forskarutbildningsmiljö" ovan). Detta moment ska genomföras av forskare i etik och följas upp av individuella konsultationer med de doktorander vars projekt aktualiserar särskilda frågor, t.ex. kräver ansökningsförfarande enligt lagen om etikprövning.

Värderingsförmåga och förhållningssätt övas sedan främst inom ramen för det högre seminariet där ventileringen av det pågående avhandlingsarbetet bygger på ett gradvis allt större mått av intellektuell självständighet som doktoranden utvecklar på vägen mot disputationen. Det är också saker som kontinuerligt diskuteras i handledningen.

I samband med doktorandernas ventilering av avhandlingsavsnitt diskuteras olika etiska frågor som uppkommer med anledning av avsnittet. Det kan gälla ansvaret för personer som förekommer som en del av forskningsmaterialet: intervjupersoner, personer som finns i miljöer som observerats, personer som förekommer i källtexter eller arkivmaterial. Det kan även gälla förhållningssätt till andra forskare och deras arbeten. Avhandlingsprojekt som så kräver etikprövas.

Inom ramen för forskarseminariet diskuteras också fortlöpande forskarens deltagande i samhällsdebatter. Vilka möjligheter finns? Vilket ansvar har den enskilde forskaren för att avsätta tid till detta? Hur kan man dela upp ansvaret på ett rättvist sätt? Hur kan forskaren förutse och påverka hur hans forskning används? Hur bör forskare agera i sociala medier? Forskarseminariet tar också regelbundet upp till diskussion etiska debatter som uppkommit i forskarvärlden, till exempel gällande forskningsfusk eller negativ särbehandling.

Just nu testas ett system där forskarseminariet varje eller varannan termin arrangerar specifika etikseminarier. Dessa kan till exempel behandla: forskningsetik, jäv, likabehandling, etik för sakkunniga, agerande i sociala medier men även kollegialitet. Vårterminen 2017 ska detta etikseminarium behandla fältforskningsetik. Dessa seminarier kommer även att vara öppna för fakultetens övriga doktorander.

B.

Doktorandens förmåga att utföra självständiga värderingar av hög kvalitet följs upp löpande vid tenterande av litteraturkurser och vid presentationer i forskningsseminariet.

För forskningsprojekt som kräver etikprövning utgör den en garant för att projektet följer vedertagna etiska överväganden, till exempel i relation till intervjupersoner. Om doktoranden står inför etiska svårigheter i avhandlingsarbetet ska hen i första hand konsultera sina handledare, som i sin tur har ansvar för att inkalla ytterligare stöd om de inte, tillsammans med doktoranden, kan lösa problemen. Det är också handledarnas ansvar att vara vaksam över att sådana svårigheter inte sinkar doktorandens arbete.

Arbetslivets perspektiv

A.

De olika delarna i forskarutbildningen ska motsvara universitetens tre uppgifter: Forskning, undervisning och att sprida kännedom om forskning och utvecklingsarbete utanför den akademiska världen.

Forskning:

Denna del tränas genom att doktoranden deltar i forskarseminarier och forskarskolor, samt lär sig skriva i de vanligaste förekommande akademiska genrerna. Därigenom ska doktoranden tränas i att arbeta såväl självständigt som i samarbete med andra. Doktoranden ska också minst en gång under doktorandtiden delta i en internationell vetenskaplig konferens.

Undervisning:

Doktoranden går en obligatorisk universitetspedagogisk kurs. Dessutom bör doktoranden någon gång under sin forskarutbildning ges tillfälle att undervisa på universitetsnivå, inom ämnets ordinarie kursutbud eller genom särskild föreläsning. Doktoranderna deltar också i den pedagogiska dag som institutionen ordnar för sina anställda varje termin.

Att sprida kunskap utanför den akademiska världen, både som forskare och på tjänster utanför akademien:

Eftersom denna del av forskarens kompetens har kommit att betonas mer, t.ex. i utlysningar av lediga tjänster, har detta även tydligare formulerats i den nya allmänna studieplanen som antogs i mars 2017. Det innebär att doktoranden kommer att träna på att skriva populärvetenskaplig text, som en del av examinationerna av forskarkurserna, samt minst en gång under doktorandtiden bör hålla ett populärvetenskapligt anförande. Tanken är att huvudhandledaren ska vara behjälplig med att arrangera ett sådant föreläsningstillfälle, och även efter föreläsningen ge feedback till doktoranden.

Just nu testas även en modell där minst ett högre seminarium per termin ägnas åt olika aspekter av livet som akademisk forskare. VT2017 har t.ex. två seminarier behandlat peer-reviewprocessen när man publicerar artiklar i vetenskapliga tidskrifter respektive hur man skriver recensioner.

Fakulteten har under de senaste åren provat olika modeller för att ge stöd när juniora och seniora forskare ansöker om externa forskningsmedel. Ibland har man bjudit in representanter för de stora forskningsfinansiärerna som fått berätta om vilka krav de ställer på ansökningarna, vanliga brister etc. Därefter har seniora forskare som har varit framgångsrika med sina externa ansökningar fått läsa och kommentera nya ansökningar innan de sänds in. Nu testas en modell där sökande istället ventilerar ansökan inom ramen för högre seminariet med en särskilt inbjuden granskare. Det finns även möjlighet att be kollegor vid institutionen att, inom ramen för sin tjänst, läsa och kommentera ansökningar. Underlaget är dock ännu för litet för att kunna avgöra vilken av dessa modeller som har gett bäst resultat.

Fakulteten hade tidigare ett system som innebar att alla nydisputerade erbjöds ett tillfälle till karriärcoaching med en senior forskare då man kunde diskutera igenom olika strategier när det gäller meritering, finansiering och ansökning om lediga tjänster. Eftersom det inte fungerade helt tillfredsställande har man istället infört ett system med så kallade karriärsdagar. Dessa infaller en gång om året i en treårscykel där varje karriärsdag behandlar:

- Att vara verksam som forskare: forskningsfinansiering, meritering, forskartjänster etc.

- Att vara verksam som lärare: typer av tjänster, arbetsgivare, meritering etc.
- Den övriga arbetsmarknaden.

Dessa dagar syftar till att alla doktorander redan under sin utbildning ska reflektera över tänkbara karriärvägar efter disputation, och hur man kan meritiera sig för dessa.

Ett sätt att pröva i vilken mån fakultetens forskarutbildning motsvarar arbetslivets krav är att se på etableringsgraden hos de som har disputerat i religionshistoria. En lista på disputerade från de senaste 15 åren ser då ut så här:

Doktorander disputerade sedan 2001

Erika Meyer-Dietrich, 2001, docent, har innehaft externa forskningsmedel och haft tillfälliga anställningar som undervisande lärare, vid Teologiska institutionen och andra institutioner.
 Ulrika Mårtensson, 2001, professor, Norges teknisk-naturvetenskaplige universitet
 Torsten Blomkvist, 2002, lektor Högskolan Dalarna
 Leif Nordenstorm, 2002, direktor Stiftelsen Fjellstedtska Skolan, samt timlärare vid Johannelunds Teologiska Högskola.
 Per-Olof Åkerdahl, 2002, tidigare lektor Högskolan i Gävle, nu pensionär
 David Thurfjell, 2003, professor Södertörns högskola
 Lena Roos, 2003, docent, lektor UU
 Amirthalingam Selliah, 2003, pensionär
 Susanne Olsson, 2004, professor Stockholms universitet
 Jörgen Magnusson, 2006, docent, lektor Mittuniversitetet
 Hedvig Larsson, 2006, lektor Ersta Sköndals högskola
 Torsten Hylén, 2007, lektor Högskolan Dalarna
 Johan Wickström, 2008, biträdande enhetschef och pedagogisk utvecklare vid Avdelningen för kvalitetsutveckling, Enheten för universitetspedagogik, UU
 Birgitta Farelius, 2008, pensionär
 Rannveig Haga, 2009, har innehaft två större externfinansierade forskningsprojekt, men för tillfället utan anställning
 Rolf Christoffersson, 2010, pensionär
 Sebastian Cöllen, 2011, doktorand i tyska
 Per-Erik Nilsson, 2012, har innehaft flera större externa forskningsmedel, återvänder nu till UU som projektforskare
 Kristian Pella, 2013, verksam som timlärare vid Högskolan i Gävle
 Nils Billing, 2013, docent, lektor UU
 Therese Rodin, 2014, lektor Högskolan Dalarna
 Paulina Partanen, 2016, ännu utan anställning

Att döma av denna lista är anställningsbarheten god hos de som disputerat inom ämnet vid vår fakultet. De flesta (som inte är pensionärer) innehar akademisk tjänst och/eller har haft externa forskningsmedel. Flera har meriterat sig till docent eller professor. Omvänt kan man säga att det är ovanligt att man söker sig en karriär utanför akademien. Därmed inte sagt att vår forskarutbildning inte skulle kunna fungera som förberedande för en sådan karriär. Forskarutbildningen som den ser ut idag omfattar förutom ämnesstoffet en rad mer generiska färdigheter som gör de disputerade attraktiva på arbetsmarknaden:

- Förmågan att sätta sig in i stora mängder information, analysera den och förmedla den analysen, muntligt och skriftligt, på svenska och engelska. Den förmågan kan komma till användning till exempel som utredare eller analytiker till exempel vid olika myndigheter, eller som journalist eller informatör.

- Pedagogisk utbildning, i kombination med ämneskunskaper, gör de disputerade till goda kandidater t.ex. för de gymnasielektorat i religionskunskap som många kommuner har inrättat, som folkhögskollärare eller museipedagoger.
- Administrativ erfarenhet. Praktiskt taget alla våra doktorander på senare år har under en tid tjänstgjort som ämnesassistent och har därför administrativ erfarenhet som kan komma till nytta vid många typer av tjänster där administrativa uppgifter ingår.

B.

De disputerades anställningsbarhet undersöks fortlöpande genom universitetets alumnundersökningar. Ett problem med dessa är att de görs fakultetsvis, så det blir upp till varje fakultet att försöka tolka hur resultaten kan tolkas gällande de olika ämnena.

En mer direkt återkoppling får ämnet genom de disputerade forskare som fortfarande håller kontakt med ämnet, ibland deltar i seminarieverksamheten, och så småningom ansöker om docentur vid UU. Saker som till exempel har framkommit genom sådana kontakter är att många vid disputation har bristande kunskaper om arbetsmarknaden, både inom och utanför akademien. Karriärsdagarna är ett sätt att svara mot detta behov.

Karriärsdagarna är också ett tillfälle för institutionen att kontakta personer som tidigare har disputerat, och se vart deras utbildning har fört dem och vad i deras utbildning som har varit efterfrågat på arbetsmarknaden.

UUs doktorand- och alumnenkät från 2016 bekräftar delvis bilden ovan av att våra alumner huvudsakligen satsar på en karriär inom akademien. Enligt undersökningen ansåg 66 procent av alumnerna från Teologiska institutionen att forskarutbildningen i hög eller mycket hög grad förberedde dem för arbetslivet inom universitet/högskolan, medan 44 procent tyckte att utbildningen förberedde dem för arbetslivet utanför universitet/högskola. 63 procent angav att de vid svarstillfället helt eller delvis arbetade inom universitet/högskola. Åtta av tio av alumnerna ansåg att de nu hade ett arbete som motsvarade deras utbildningsnivå, medan två av tio tyckte att de hade arbeten som var för okvalificerade.

Doktoranders perspektiv

A.

Redan vid den fakultetsövergripande introduktionskursen för nya doktorander möter doktoranderna prefekt, studierektor för forskarutbildningen, personaladministratören m.fl. nyckelpersoner i institutionens organisation och uppmanas kontakta dessa närhelst problem uppstår.

Teologiska institutionen har ett aktivt doktorandråd (TDR) som är representerat i viktiga arbetsgrupper. 2015 genomförde fakulteten en genomgripande analys av forskarutbildningen där TDRs representanter kontinuerligt bidrog med synpunkter från doktorandgruppen. Genom TDR är doktoranderna även representerade i fakultetsnämnden (och dess beredningsutskott), Arbetsgruppen för forskarutbildning (AGFU), Likavillkorskommittén och Arbetsmiljögruppen. TDR var också representerat i den nyligen genomförda interna revisionen av forskarutbildningen. TDR samarbetar också med övriga doktorandråd inom vårt vetenskapsområde (vid Historisk-filosofiska, Språkvetenskapliga och Utbildningsvetenskapliga fakulteterna) för att driva frågor av intresse för doktorander inom hela området.

Genom deltagande i institutionens pedagogiska dagar så deltar de individuella doktoranderna också fortlöpande i institutionens pedagogiska utvecklingsarbete.

Ett konkret exempel på hur TDR nyligen har påverkat arbetet vid fakulteten är det pågående mål- och strategiarbetet. TDRs remissvar ledde till att hela processen för arbetet ändrades, så att inget beslut fattades innan olika förslag först grundligt hade bearbetats vid ett tvådagars internat med hela personalgruppen, inklusive doktoranderna, vilket inte bara ledde till många nya idéer och förslag utan även till att både process och mål- och strategidokumentet fick en mycket större förankring i personalgruppen.

Doktoranderna inom det religionshistoriska ämnet har även haft möjlighet att påverka såväl utformningen av den nya allmänna studieplanen inom ämnet, som underlaget för UKÄs aktuella granskning.

B.

Genom samtalen mellan doktorand och handledare i samband med den kontinuerliga uppdateringen av den individuella studieplanen har doktoranden möjlighet att föra fram synpunkter på vad som fungerat bra eller mindre bra sedan den senaste revideringen. Studierektor för forskarutbildningen genomför även årliga utvecklingssamtal med alla doktorander, då idéer, förslag och kritik kan framföras. Dessa samtal var tidigare frivilliga men är sedan 2016 obligatoriska eftersom de har visat sig vara mycket betydelsefulla för att tidigt kunna åtgärda problem som kan uppstå.

Ett problem har varit att doktoranderna inte genomgående har skrivit kursvärderingar för de olika delarna i forskarutbildningen på samma sätt som studenter i grundutbildningen gör. Däremot gör många handledare fortlöpande mer informella, muntliga utvärderingar allt eftersom doktoranderna avslutar de olika kurserna i utbildningen. Fakulteten har nyligen beslutat att införa fortlöpande utvärderingar även inom forskarutbildningen, precis som för grundnivån. För att säkerställa anonymiteten gentemot handledarna (som examinerar kurserna) kommer studierektor för forskarutbildningen att terminsvis genomföra skriftliga utvärderingar med alla aktiva doktorander, detta för att snabbt kunna fånga upp problem som t.ex. kan leda till att doktorander inte kan genomföra utbildningen på utsatt tid.

När större arbetsmiljöundersökningar genomförs så måste doktoranderna också särskiljas som en distinkt grupp. Så har också gjorts, vilket bland annat har resulterat i en medvetenhet om relativt

höga sjuktal bland kvinnliga doktorander. En rad åtgärder för att förbättra strukturen i forskarutbildningen och den psykosociala arbetsmiljön för doktorander har också vidtagits som ett resultat av dessa arbetsmiljöundersökningar.

De återkommande doktorandundersökningarna för varje fakultet ger en övergripande bild av hur doktoranderna upplever sin utbildning. I den senaste från 2016 uppgav 84 procent av de svarande från Teologiska fakulteten att de var ganska eller mycket nöjda med sin forskarutbildning. Många uttryckte uppskattning av seminarieverksamheten och av tvärvetenskapliga och internationella kontakter. Förbättringsförslag som framfördes var mer professionsinriktade inslag, t.ex. i vetenskapligt skrivande, publicering, förlagskontakter, tredje uppgiften etc., vilket vi inom Religionshistoria har tagit till oss genom att börja inkludera den typen av seminarier i högre seminariets verksamhet (se ovan).

Jämställdhetsperspektiv

A.

Äldre religionshistorisk forskning har med rätta kritiserats för att vara genusblind. I samband med revideringen av den allmänna studieplanen i religionshistoria har genus varit en viktig parameter vid valet av kurslitteratur så att alla läskurser ska innehålla ett eller flera av momenten: kvinnohistoria, genusvetenskap, queerperspektiv, feminism, intersektionalitet och normkritik samt innehålla verk av både manliga och kvinnliga författare.

Ett jämställdhetsperspektiv har också varit en del av den revidering av arbetsformerna för forskarutbildningen som nu håller på att genomföras. Tidigare forskning på ämnet har inte kunnat fastslå att män eller kvinnor tenderar att missgynnas t.ex. av en eller annan examinationsform, men däremot att det är att rekommendera att ha så varierade examinationsformer som möjligt.⁵ Det är en del av orsaken till att vi nu föreskriver att en rad olika examinationsformer ska förekomma på kurserna i forskarutbildningen. Detta är också en del i bakgrunden till att vi försöker variera formerna för de högre seminarierna, vilka tidigare oftast har följt samma mönster. Detta tror vi inte bara ska komma kvinnor som underrepresenterat kön till godo, utan alla doktorander, eftersom den lärandeform som passar en person inte nödvändigtvis passar alla andra.

Att en större andel män än kvinnor går vidare till forskarutbildning verkar vara ett nationellt fenomen. Inom humaniora och teologi var det läsåret 2007/2008, 7 % av kvinnorna och 14 % av männen som hade tagit ut grundexamen under en given period som hade gått vidare till forskarutbildning.⁶

Samma mönster, men ännu tydligare, kan vi se när det gäller de sökande till forskarutbildning i religionshistoria vid UU. Under de senaste åren har det återkommande varit betydligt fler manliga än kvinnliga sökande till forskarutbildning i religionshistoria. Liknande mönster, när det gäller hela fakulteten, har noterats hos CTR i Lund.⁷ En annan undersökning från området psykologi visade att kvinnor bedömde sin potential som forskare lägre än män på samma nivå. När de manliga kandidaterna blev informerade om att akademien var mansdominerad ökade deras intresse för att söka. För de kvinnliga kandidaterna i undersökningen ledde istället denna information till en ökad oro för fördomar och diskriminering på grund av kön.⁸ Dessa faktorer skulle kunna tyda på att det är viktigare för kvinnor att känna sig personligt uppmuntrade att söka.

I samband med att fakulteten gjorde en allmän översyn av forskarutbildningen så analyserades även könsfördelningen bland uppsatsskrivande studenter och sökande till forskarutbildningen, HT2012-VT2015. Den undersökningen visade att medan det på C-nivå var nästa dubbelt så många kvinnor som män, så hade den skillnaden försvunnit på D-nivå och på E-nivå var förhållandet det omvända, nästan dubbelt så många män som kvinnor. När det gäller sökande till forskarutbildningen är övervikten på manliga sökande ännu större.

Övervikten på manliga sökande till forskarutbildningen i Religionshistoria verkar i hög utsträckning bero på en förmåga hos den manliga professorn att locka kvalificerade sökande från andra

---

⁵ Bondestam, Fredrik. Könsmadveten pedagogik för universitets- och högskolelärare - en introduktion och bibliografi, 2004.

⁶ Högskoleverkets årsrapport 2005, s. 43, Högskoleverkets årsrapport 2009, s. 78. Senare årsrapporter från HSV respektive UKÄ redovisar inte dessa uppgifter.

⁷ Maurits, Alexander, Olsson, Jesper. "Spill – en damroman", *Forskarutbildning på lika villkor: Proceedings. Nationell jämställdhetskonferens 7-8 maj 2012 Lund*, red. Eva Brodin, s. 36.

⁸ Tellhed, Una. "Könsobalansen inom akademien ökar manliga studenters intresse för forskarutbildningen och skapar sociala identitetshot hos kvinnliga studenter", *Forskarutbildning på lika villkor: Proceedings. Nationell jämställdhetskonferens 7-8 maj 2012 Lund*, red. Eva Brodin, 40.

universitet. Eftersom akademiska förebilder verkar vara en viktig faktor för huruvida kvinnliga studenter väljer att fortsätta till forskarutbildning, är det glädjande att en av de kvinnliga lärarna i ämnet (Roos) nyligen återvänt till institutionen efter tjänstledighet för forskning och andra uppgifter vid universitetet, och därmed alltså kommer att bli mer synlig i undervisningen på grund- och avancerad nivå.

Ett sätt att bredda rekryteringsbasen är att se till att alla studenter på avancerad nivå ska få gemensam information om forskarutbildningen. Fakulteten har därför beslutat att ett sådant pass ska läggas in för alla som läser på avancerad nivå och att studenterna där ska få träffa redan antagna doktorander. Särskild vikt ska läggas vid att dessa doktorander ska representera en variation när det gäller ålder, kön, bakgrund etc. för att inte ge intrycket av att doktoranderna är en uniform grupp där vissa kan känna att de inte skulle passa in. Inom handledarkollegiet vid institutionen har man även inlett samtal som syftar till att höja medvetenheten om vikten av att påtala möjligheten att söka till forskarutbildning för alla studenter som visat tydlig forskarbegåvning för att inte tappa några goda kandidater.

B.

Den viktigaste instansen som leder jämställdhetsarbetet vid institutionen är likavillkorskommittén som fortlöpande behandlar jämställdhetsfrågor och till vilken medarbetare kan påtala brister. Likavillkorskommittén analyserar också årligen sökbild och utfall av sökande till forskarutbildningen, med avseende på könsfördelning. Likabehandlingsfrågor är också något som regelbundet behandlas vid institutionsgemensamma samlingar, t.ex. pedagogiska dagar.

En annan viktig faktor i likavillkorsarbetet är att fortlöpande arbeta med den psykosociala arbetsmiljön vid fakulteten. 2010 genomförde Teologiska institutionen en personalbarometer som mätte den upplevda arbetsmiljön. Den följdes upp av ytterligare enkäter 2011–2014. Arbetet med arbetsmiljöundersökningen leddes av en arbetsmiljökommitté där även doktoranderna var representerade.

Personalbarometern blev starten för ett omfattande arbetsmiljöarbete.

Under 2011 fokuserade arbetet på att förbättra informationen samt avhjälpa brister i öppenhet och respekt, brister inom de så kallade nolltoleransområdena (t.ex. diskriminering) och brister i den fysiska arbetsmiljön.

Under 2012 riktades arbetet mot att förtydliga och förbättra organisationen inom institutionen, att formulera mål och strategier för fakulteten, att förbättra återkoppling och genomföra kompetensutveckling.

Under 2013 rörde arbetet främst nolltoleransområdena, hög arbetsbelastning, återkoppling och uppföljning.

Arbetsmiljöenkäterna 2011 och 2012 visade avsevärda förbättringar ägt rum inom samtliga undersökningsområden. Inom nolltoleransområdena fanns dock även fortsättningsvis skäl för aktiviteter. Ett annat riskområde är upplevd hög arbetsbelastning.

Bestående element från denna arbetsmiljöinsats är till exempel:

- Bättre fortlöpande information från institutionsledning, fakultetsnämnd och universitetet centralt.
- Regelbundna personalluncher då aktuella ämnen vid institutioner kan diskuteras
- Bättre introduktion av nya medarbetare.
- Tydligare ansvarsfördelning när det gäller arbetsmiljöarbetet.
- Årlig revidering av arbetsmiljöplanen.

Den psykosociala arbetsmiljön ingick även i universitetets återkommande doktorandundersökningar. I undersökningen från 2016 angav 84 procent av fakultetens doktorander att de tyckte att den psykosociala miljön i doktorandgruppen var bra eller mycket bra. Något lägre betyg, 74 %, fick den psykosociala miljön vid hela institutionen. Det är en tydlig förbättring jämfört med motsvarande undersökning 2008 då andelen var 69 respektive 44 procent.

Ytterligare en sak som har förbättrats enligt doktorandundersökningen 2016 var förståelsen på institutionen för doktorandens hela livssituation, t.ex. önskemål om att vara föräldraledig, hemma för vård av sjukt barn etc. Här var 58 procent nöjda 2016 men bara 34 procent 2008. Dock kan man notera att utrymme för förbättring fortfarande finns.